

«*Revista de Catalunya*»:
*100 anys de resistència i rigor**

Joan Josep Isern

Que una revista compleixi cent anys no passa cada dia. Que aquesta revista es dediqui a l'assaig —és a dir, que parli de literatura, llengua, humanística, arts plàstiques, cultura tradicional, comunicació, patrimoni, arts escèniques, ciència, arquitectura, història, diàleg amb altres cultures, etcètera— i que des del primer número es publiqui en llengua catalana ens situa ja en el negociat de les rareses més meritòries. I, tanmateix, aquesta revista —la degana de les que actualment es publiquen en català— existeix i cada tres mesos arriba als subscriptors i a les llibreries amb un inequívoc esperit de dir «soc aquí». Parlo de la *Revista de Catalunya*, publicada per primera vegada el juliol del 1924; és a dir, en plena dictadura del general Primo de Rivera.

* Aquest text fou llegit a l'acte inaugural del Centenari de la *Revista de Catalunya* que es va fer al Palau Robert de Barcelona el dia 3 d'abril de 2024.

Seguir aquests cent anys de la *Revista* és seguir de prop les il·lusions, els neguits, els entrebancs, els riscos i les peripècies que el país —i molt especialment la seva cultura— ha viscut al llarg d'aquest període. Un recorregut que no sempre s'ha pogut dibuixar amb una línia contínua. Hi ha hagut moments en què sí que ha estat possible —sobretot en les darreres quatre dècades—, altres moments en què ha esdevingut forçosament viatgera, i encara d'altres en què la prudència ha aconsellat una aturada en algun racó discret en espera que l'oratge s'encalmés.

Sense voler dir que ara tot siguin flors i violes, si mirem cap enrere veurem que fins al 1986 la vida de la *Revista de Catalunya* ha estat complicada i atzarosa. Podríem remuntar-nos al precedent dels tretze números del 1912, dirigits per Antoni Rovira i Virgili i publicats ja amb el nom que coneixem ara. Però el gran moment es produeix a partir de juliol del 1924, amb una primera etapa que abasta seixanta números fins al desembre del 1929 i en la qual Rovira i Virgili impulsa i consolida una revista d'assaig ambiciosa i moderna amb el concurs dels grans intel·lectuals d'aleshores: Carles Rahola, Josep Pla, Feliu Elias, Carles Riba, Prudenci Bertrana, J.V. Foix, Joan Creixells, Domènec Guansé, Tomàs Garcés o Ferran Soldevila, entre més.

Precisament serà Ferran Soldevila qui el setembre del 1930 substituirà Rovira i Virgili durant un període que es tancarà el desembre del 1931 amb setze números més. Som en temps de república, la dictadura i la monarquia han quedat feliçment enrere, però els problemes econòmics de la *Revista* s'agreugen i aconsellen obrir un compàs d'espera fins que l'abril del 1934, sota els auspicis del conseller Ventura Gassol i amb el poeta Foix com a responsable editorial, es reprèn el fil amb un seguit de cinc números que una vegada més s'interromprà, ara per motius de caire polític, arran dels Fets d'Octubre del 34. Un silenci que s'allargarà fins al desembre del 1937, en plena Guerra Civil.

El gener del 1938 —i amb el patrocini del conseller Carles Pi i Sunyer— s'obre un dels períodes més potents i creatius de la *Revista*

Acte inaugural del Centenari de la *Revista de Catalunya*. Palau Robert de Barcelona, 3 d'abril de 2024

de Catalunya sota la responsabilitat d'Armand Obiols, que figurarà en els crèdits com a redactor en cap i que la situarà novament com una referència cultural d'altíssim nivell. La nòmina de col·laboradors és espectacular. Tornem a trobar Rovira i Virgili, Riba, Soldevila... i, al seu costat, noms com Pompeu Fabra, Josep Miracle, Pous i Pagès, Pau Casals, Bosch Gimpera, Serra Húnter, Nicolau d'Olwer... amb un total de disset números publicats entre gener del 1938 i abril del 1940, dotze a Barcelona i cinc a París.

A partir del 1940 comença un període marcat per les penúries de l'exili. L'any 1943 surt a Mèxic un número triple de la *Revista* editat per Antoni Maria Sbert, en el qual s'impliquen, a part de molts dels ja esmentats, Josep Carner i Joan Sales. Entre abril i desembre del 1947 n'apareixen tres números més dirigits des de París per Armand Obiols. El número següent, el 105, no sortirà fins al desembre del 1956, coordinat des de l'interior per Max Cahner, Albert Manent i Joan Triadú i publicat al Brasil. I encara en va aparèixer un nou número, el 106, a Mèxic, el setembre del 1967, ideat per Vicenç Riera Llorca i Rafael Tasis, que va morir abans que la *Revista* sortís a la llum.

Després silenci... fins que l'octubre del 1986 apareix el primer número de la nova *Revista de Catalunya*. Una segona etapa amb l'ordenació recomençada des del número 1. I, al capdavant del projecte, Max Cahner, que crea la Fundació Revista de Catalunya i comença un període que ens porta fins avui. D'aleshores ençà tres-cents vint-i-cinc números amb una extensa llista de personalitats de la nostra cultura i d'institucions implicades.

Cahner va dirigir els primers dos-cents trenta-cinc números de la nova *Revista* fins que, per problemes de salut, l'any 2008 va haver de passar la direcció a Albert Manent i després a Jordi Amat i a Jordi Manent, amb els quals el desembre del 2011 es va arribar al número 276.

A partir de gener del 2012 la *Revista de Catalunya* passa de mensual a trimestral, amb l'afegitó de dos números extraordinaris a l'any. Es nomena director Josep Maria Roig Rosich i es remodelen l'equip directiu, el consell de redacció, el comitè assessor i el patronat de la

Fundació. L'octubre del 2013 mor Max Cahner i el maig del 2015 se n'encarrega la direcció a Quim Torra. L'any 2017 es crea el segell Edicions de la Revista de Catalunya amb l'objectiu de substituir els dos números extraordinaris anuals per una col·lecció que ara mateix ja té deu volums i un onzè en camí.

Amb el nomenament, el maig del 2018, de Torra com a president de la Generalitat, el seu lloc al capdavant de la *Revista* l'ocupa el periodista i escriptor Agustí Pons. S'hi estarà fins al febrer del 2022, data en la qual el substitueix l'actual directora Lluïsa Julià.

L'octubre del 1986, en una carta a Max Cahner, J.V. Foix evocava la nòmina de personalitats implicades amb la *Revista* des del primer número. Li sortia una extensa llista de noms, però, sabedor que no podia ser exhaustiu, el poeta acabava dient: «i tants d'altres de bell anomenar».

Aquest «bell anomenar» —també, afegeixo jo, aquest «bell fer»— és l'eix fonamental al voltant del qual s'articula el projecte de la *Revista de Catalunya* que s'ha anat desenvolupant fins ara amb la força que li atorguen els anys de lluita, amb el compromís irreductible amb la llengua i amb la fidelitat a uns principis fundacionals que no sempre han agradat als qui han tingut parcel·les de poder.

Fermesa, fidelitat, compromís, talent... serien alguns dels mots que definirien tot el que s'ha fet fins ara. Conceptes sense els quals no es podria exhibir, com ja he dit, la marca de ser la revista degana de les que es publiquen en català.

I encara afegiré un altre concepte: el rigor.

Quan parlo de rigor, em refereixo a aquella actitud que neix del convenciment que la nostra cultura té un gruix i una força perfectament comparables amb les grans cultures que ens envolten; tenint en compte, és clar, les proporcionalitats obligades per la demografia i el fet, mai positiu, de ser una nació sense cap estat al darrere que ens doni suport; ben al contrari.

Aquesta convicció de formar part d'una cultura *de primera divisió* és l'esperit que va inspirar Rovira i Virgili en els anys vint, però també el mestratge de Riba en la dècada dels trenta, o l'ambició

constructiva que en els anys quaranta va impulsar els fundadors de la revista *Ariel*.

La *Revista de Catalunya* ve d'aquella convicció i afronta el compromís de mantenir aquell rigor en cada número que surt al carrer. Vet aquí, doncs, un dels compromisos d'aquest centenari que avui inaugurem.

Des de fa anys, la Generalitat promou una sèrie de commemoracions relacionades amb persones i fets rellevants del país. És una idea benemèrita que, pel que fa al món de la cultura, compleix una funció d'enorme utilitat: reconèixer autors que ja no són entre nosaltres, recuperar la seva obra i contemplar-la amb ulls actuals. Enguany tenim commemoracions al voltant de Guimerà, Estellés, Salvat-Papasseit i Montserrat Vayreda (quatre noms als quals s'hi podia haver afegit perfectament el de Jordi Sarsanedas, ja que al setembre farà cent anys del seu naixement).

L'any passat va ser el Rector de Vallfogona, en anys anteriors Joan Fuster i Gabriel Ferrater. I Carner, Perucho, Vallverdú, Felícia Fuster, Joan Triadú... Si s'hi fixen, veuran que en tots els casos són autors amb una obra ja tancada, que ara podem redescobrir i tornar a dimensionar.

En el cas de la *Revista de Catalunya*, però, el plantejament no és exactament així. Perquè no parlem d'un llegat tancat i barrat, sinó d'una tribuna d'expansió i defensa de l'alta cultura que surt al pas dels lectors cada tres mesos, que es reinventa cada tres mesos, i que cada tres mesos pren el pols al nostre temps i als nostres Països. Això fa que cada número sigui un maó més, i amb personalitat pròpia, en el gran mur que es va començar a construir el juliol del 1924.

D'aquí la necessitat constant del rigor a què em referia abans. I també el gran valor que representa l'avinentsa d'aquest *Any* (amb majúscules), en el qual l'atenció estarà centrada en la *Revista* més del que és habitual.

Un *Any* que, com no podia ser altrament, presenta un interessant programa d'activitats del qual em limitaré a enumerar les publicacions que s'hi han programat:

—La *Història de la «Revista de Catalunya»*, coordinada per Josep Maria Roig i Jordi Manent.

—*Cent anys de cultura catalana*, una antologia d'articles històrics amb edició bilingüe en català i anglès.

—*Entre temps i espais*, catàleg de l'exposició que es podrà veure l'any que ve a la Biblioteca de Catalunya.

—I els *Índexs*, és a dir, la col·lecció completa indexada en paper i en format digital que serà una extraordinària eina de treball per als investigadors.

Abans d'acabar, em permetran que formuli algunes propostes de futur que també em limitaré a enumerar molt esquemàticament. Uns reptes que m'apresso a dir que no són patrimoni exclusiu de la *Revista de Catalunya*, sinó que interpel·len tot el sector de les publicacions culturals —és a dir, que no demanen voluntarisme individual, sinó empenta conjunta—, i que han de definir:

—com s'entomen les transformacions tecnològiques i se'n treu profit,

—quina resposta es dona als canvis d'hàbits dels lectors,

—quines mesures s'adopten de cara a la captació de noves generacions, tant de subscriptors com de col·laboradors,

—què s'hauria de fer per estar present amb veu pròpia en els grans debats de cada moment,

—i quin ha de ser el paper que en aquest escenari han de tenir les institucions (si és que n'han de tenir algun).

Acabaré amb les paraules de Max Cahner al final de l'editorial del primer número de la nova etapa: «... la revista ha de discórrer pels camins de la modernitat. Ha d'evitar de perdre's en l'anècdota, en les coses accessòries o superficials; ha d'evitar el cofoisme i el reben-tisme, la pedanteria i el casolanisme; no ha de predicar sectarismes, però no pas a canvi d'un abstencionisme sistemàtic de les qüestions

polítiques, siguin les que siguin. Per damunt de tot, no ha d'oblidar l'exigència, l'honestedat, l'atractivitat i el ben escriure».

Com diria el poeta Estellés, damunt d'un ideari com aquest, jo, ara, hi posaria una pedreta.

Moltes gràcies.